

ДЕТСКОТО ОБЛЕКЛО В БЪЛГАРСКИТЕ МОНАРХИИ

Росица Рангелова

Катедра „Изобразително изкуство“, Факултет „ По изкуства“
ЮЗУ „Неофит Рилски“ Благоевград, ул. Иван Михайлов 66, 2700 Благоевград
r.rangelova@swu.bg

РЕЗЮМЕ:

Развитието на българският детски монархически костюм следва промените на монархическият костюм през различните исторически етапи в България. От периода на Средновековието за детският монархически костюм няма почти никакви сведения. Основна информация се добива от Лондонското евангелие, в което са изобразени Цар Иван-Александър с жена си Сара-Теодора и двамата им сина. Периода на Третото Българско царство дава най-подробна информация за развитието на детското монархическо облекло. За него е характерно, че върви напълно в крак с модата за деца в останалите европейски монархически семейства. Сведения за това се вземат от множеството фотографии и портрети на царските наследници. Облеклата им са от по-семпли до такива натоварени с множество декоративни елементи. Не се изключват и облекла вдъхновени от българският национален костюм, които в някои случаи дори са водещи.

CHILDREN'S CLOTHING IN THE BULGARIAN MONARCHIES

Rossitsa Rangelova

Department of Fine Arts, Faculty of Arts
Southwestern University “Neofit Rilski” Blagoevgrad, 66 Ivan Mihaylov St., 2700
Blagoevgrad, Bulgaria

ABSTRACT:

The development of the Bulgarian children's monarchical clothing follows the changes of the monarchical clothes throughout the historical stages in Bulgaria. There is almost no information from the Medieval Ages for the Children's Monarchic Costume. The main information is obtained from the London Gospel, depicting Tsar Ivan-Alexander with his wife Sarah-Theodora and their two sons. The period of the Third Bulgarian Kingdom gives the most detailed information about the development of children's monarchical clothing. It is characterized by going to keep up with the fashion for children in other European monarchical families. Information about this is taken from the many photographs and portraits of the royal heirs. Their clothing is simpler to such loaded with many decorative elements. Also, they are not excluded from the Bulgarian national costume, which in some cases are even leading.

Проследяването на развитието на детското монархическо облекло в България обхваща един доста продължителен период от време. През годините то е белязано от съществени промени, свързани с редица любопитни факти. От една страна детското монархическо облекло притежава индивидуално национално звучене, но от друга винаги е било в крак със световните практики и тенденции. Не може да не се отчете и влиянието, което то е оказало върху развитието на българската детска дреха, и като следствие от това върху българската детска модна индустрия. Първите известни сведения за българско детско монархическо облекло са от периода на Второто българско царство а именно от царуването на цар Иван-Александър. То носи всички световни белези на монархическото облекло от този период. Източник на тази информация се явява

Лондонското евангелие (датирано към 1356 г., пазено в Британският музей). В него намираме образите на Цар Иван-Александър с жена му Сара-Теодора и двамата им сина. По-големият син Иван-Шишман е облечен в тъмно пурпурна далматика и яркочервена туника - цветовете подчертаващи монархическия му произход. На главата си носи орнат-корона, в едната си ръка държи жезъл, а през другата има праметнат лорос. Облеклото му е изцяло копирано от това на баща му, нещо напълно характерно за XIV век. По-малкият син Иван-Срацимир е облечен в същият като силует костюм, но с по-бедна орнаментика. И двете облекла на момчетата са издържани стриктно във византийския стил на обличане, към който се прибавя известен български привкус. Запазена е и тенденцията на липса на обособено детско облекло и пълното

Фигура 1. Лондонско евангелие Цар Иван-Александър с жена си Сара-Теодора и двамата им сина

Фигура 2. Четиригодишният Фердинанд Максимилиан Карл Леополд Мария Саксбурготски 1865

му приповтаряне на това за възрастни, като единствените разлики, които се забелязват са в размера. Дрехите от византийски тип се запазват и през целият XIV век най-вече в тържественият царски костюм. Облеклото на управляващата висшакласа в България започва постепенно да се променя под влиянието на облеклото на царския двор.

При проследяване на българското детско монархическо облекло има доста продължителен период, в който просто липсва такова. От края на XIV до края на XIX век не съществува независима

българска държава и естествено няма българска монархия.

След възстановяването на държавността в България през 1878 година Великите сили поставят на престола княз Александър Батенберг. През периода му на царуване той няма собствени деца. След абдикацията му през 1885 г. Фердинанд Сакс - Кобург Гота, застава начело на държавата и неговите деца са първите представители носещи българско детско монархическо облекло в края на XIX и началото на XX век.

Фигура 3. Портрет на княз Борис (1894) от Филип де Ласло

Фигура 4. Князете Борис Търновски и Кирил Преславски с облекла вдъхновени от литературния герой лорд Фаунтлерой 1902 г.

Детското облекло в България през периода 1878 - 1900 година не остава встрани от специфичните модни и културни влияния идващи от Европа и Америка. Понякога въпреки известното закъснение на появата си, те сигурно и трайно намират своето място в нашата страна. През този период роклите се явяват едни от основните

компоненти в облеклото, както за момичета, така и за момчета на възраст до 4 - 5 години. Те се изработват от различни материи, като едни от основните са памука и вълната. Тези дрехи се характеризират с разнообразни декоративни елементи, като големи дантелени яки, различни по ширина колани, набори и бродерии. Роклите

са в А силует или прави с дължина до коляното или средата на пресеца, а тези ползвани за специални случаи и малко по-дълги. Обикновено широките колани, минават високо над талията, но не са стегнати. Портрет на 10-месечният княз Борис нарисуван от Филип де Ласло илюстрира подобна рокля. Тя е атлазена бяла дреха с широк светло син колан. Има няколко реда дантели на деколтето, а на раменете си светлосини панделки. Видът на дрехата отговаря на всички тогавашни стандарти на визия за дете на монарх. В светла рокля с малко по-висока талия, дантелени декорации и буфан ръкави е облечен малкият княз Борис видно от друг негов портрет нарисуван от художника Освалд Щигер. Предполага се, че портрета е от около 1896 - 1897 година, когато са се водели дебати в коя религия да бъде кръстен - като католик или като православен.

Фотографиите на децата от царската фамилия са изключително ценен източник на информация за тяхното облекло. От тях се вижда една друга много характерна детска визия от този период, а именно права рокля до коляното, колан с катарамна ханша, обемни буфан ръкави и много голяма дантелена яка минаваща през цялата предница, като долният и ъгъл опира почти в колана на ханша. С такава много модерна за времето си дреха е облечен Престолонаследникът Княз Борис Търновски видно от фотос от 1898 г. При момчетата и момичетата роклите обличани в студените месеци са комбинирани с високи черни чорапи, носени с жартieri. Обувките са също черни на цвят. През разглеждания период може да се отбележи тенденцията децата да носят единствено черни дълги чорапи прикрепени с жартieri и никакви други цветове.

Малко по-рано в Европа като модна тенденция в момчешкия костюм навлиза дреха, вдъхновена от литературния герой Фаунтлерой. През 1886 г. излиза популярната книга на писателката Франсис Ходжсън Бърнет „Малкият лорд Фаунтлерой“, от която тръгва това ново направление в модата

за малките момчета – костюмът „Фаунтлерой“. Той представлява кадифена или сатенена туника и панталон-брич, голяма бяла бродирана яка разлята на раменете и широк пояс с фльонга (панделка) с висящи на едното бедро краища, комбинирани с неизменните черни чорапи и обувки. Цялото облекло би могло да се причисли в групата на романтичния стил, подсказващо най-вече кадифето използвано за направата му. В българския царски двор са използвали кадифе от една от най-престижните фабрики във Венеция, като една от тях е Tessitura Luigi Bevilacqua. Както споменава Александрова М. “През последните близо 150 години работилницата Tessitura Luigi Bevilacqua е изпълнявала поръчки за папи, монарси и кралски дворове“. Освен текстила и прическата също има своята специфика и тя представлявала дълга, навита на масури коса, която в много случаи не е била постижима за всички момчета. Но често главата на момчето е покрита с широкопола шапка. Тъй като Бърнет е американка, тази мода напълно естествено дава своето начало от Америка, но бързо се разпространява в целия свят. Нейни почитатели са основно майки с артистични наклонности или с аристократичен произход, които харесват този стил повече от самите момчета, които в крайна сметка трябва да го носят. След като завладява Европа, този костюм не остава незабелязан и от Българската царска фамилия. Много снимки на малки „лордове“ свидетелстват за това както и фотографиите на Князете Борис Търновски и Кирил Преславски. Не винаги в облеклото на младите принцове са застъпени всички детайли на този костюм, но се запазва концепцията на основната визия на този характерен стил.

През периода от 1878 до 1900 г. в България облеклото за момичета претърпява значителни промени и се развива в унисон със световните модни тенденции и културните влияния. Роклите и полите заемат водещо място в облеклото на момичетата през този изключително динамичен

и разнообразен период. Момичетата до 5 - 6-годишна възраст ходят с роклички и панталети. Роклите са в светли тонове, изработени от муселин, памук или батиста. Те са от прав към А силует. Имат задължително немного тесен колан в областта на ханша. Ръкавите им са обемни, буфан без да е от значение дали са дълги или къси. Обилно са декорирани с набори от дантели и панделки. Към роклите момичетата обуват

задължителните панталети. Това са широки гащи с крачоли покриващи бедроту. Долният им край е богато украсен с дантели. Панталетите непременно трябва да висят под края на роклята, за да се виждат. С подобна визия може да се види малката княгиня Евдокия, облечена в дреха, характерна за този така романтичен и модерен стил, властващ в детската момичешка мода характерна за този период.

Фигура 5. Четиригодишната княгиня Евдокия в бяла муселинова рокля

Фигура 6. Княгиня Надежда в рокля и прически в стилистиката на Алиса в страната на чудесата

При по-големите момичета също има влияние на литературен герой и това е Алиса. Роклята и прическата, увековечени от четката на художника Джон Таниел – илюстратор на книгата на Луис Карол „Приключенията на Алиса в страната на чудесата”, представят най-характерният набор от дрехи през 1860–1865 г. Въпреки на пръв поглед обикновеният си вид цялата представа за Алиса е много романтична, което превръща стила и в любим начин на обличане. Роклите в стила на

Алиса, които естествено доразвиват своя вид са дълги до коляното, като се характеризират със своята изключително широка пола с богата фуста. Имат не много къси, широки буфан ръкави, завършващи с набор от пищна дантела, а в предната част са декорирани с един или два реда волани. Също като литературната героиня на мода сред европейските момичета и тези в България излиза прическата от дълги спуснати коси с хваната само малка част от тях отзад на тила

с голяма панделка. Има множество фотографии илюстриращи предпочитанията на двете малки български княгини, Евдокия и Надежда към този стил. Закономерно техните рокли са изработени от скъпи вносни текстили, богато декорирани с изящни дантели. Може да се отбележи, че когато са облечени с този тип рокли, които винаги са бели или в редки случаи в много светъл нюанс на някой цвят, абсолютно в разрез с традицията за черните чорапи, те са обути в бели такива. Освен роклите в стил „Алиса“ младите български княгини предпочитат рокли в романтичен стил с различна дължина на ръкава, но с богата декорация в предницата и в повечето случаи в светли, нежни тонове или чисто бели. Тези рокли варират и в дължините от такива с дължина около коляното и други до средата на прасеца, като за официални церемонии са дълги почти до земята. Талията също е с различно разположена - среща се висока талия и около ханша.

През 1880 г. към гардероба на европейските момчетата се добавя и Норфолкският костюм. Негова родина е Великобритания, създаден като ловно сако в мъжкия гардероб през 1860-те и се приписва на херцога на Норфолк. След това се превръща в една от емблематичните визии на наследниците в английския кралски двор, сред благородниците и състоятелните хора във Великобритания и цяла Европа. Това напълно очаквано определя и интереса към този вид облекло и в българския царски двор. Норфолкският костюм е съставен от сако и панталон с дължина под коляното. Впечатляващо в този сет е сако, което е с нова и различна от популярните през този период кройка. То е с прав силует, от платките до външните джобове на предницата се спускат широки защити ленти като точно над джобовете има тунел през който се провира колан. Сако, което има много малък ревер високо над гърдите. Комбинира се с бяла риза с твърда яка извадена над сако. На снимката на двамата принца Борис Търновски и Кирил

Преславски са облечени с характерните сака Норфолк с интересни шалове на вратовете и фуражки на главите. Панталоните им са до коленете и са набрани в долният край, обути са с черни чорапи и черни кожени боти.

На друга снимка на децата на княз Фердинанд принцовете Борис и Кирил Преславски, както и сестрите им принцеси Евдокия и Надежда са облечени в така популярните сред всички европейски кралски династии моряшки стил. И четиримата са с бели блузи тип рубашки с характерни правоъгълни разляти върху раменете тъмносини яки. На яките има три бели ленти. Маншетите на блузите са също тъмно сини с три бели ленти. Принцовете са обути в дълги тъмносини панталони, а принцесите са с дълги тъмносини поли. Моряшкият стил в детското облекло излиза на мода благодарение на Английския кралски двор, лансиран от Кралица Виктория през 1846 г. В Българското царско семейство при двете поколения през XIX и XX век този стил има трайно присъствие. Българския престолонаследник Симеон Търновски е сниман в моряшки костюм специално за официалния календар от 1944 година. Моряшкият стил се наблюдава и доминира и във връхните облекла. Трябва да се отбележи, че българските царски фамилии от новата ни история са ревностни почитатели и посланици на българщината. По отношение на облеклото са популярни националните носии, които са носени по църковни, светски събития и специални поводи. Тези традиционни елементи не само оцеляват през този период, но и продължават да бъдат важна част от детското облекло още дълги години. Въпреки влиянието на западните модни тенденции, които безспорно намират своето място, все по-често българските престолонаследници носят фолклорни мотиви, бродерии и ръчно изработени декорации върху прекрасни роклички, полички и блузки. Всяка бродерия и изработена декорация в детското облекло носи частица от

Фигура 7. Принцовете Борис Търновски и Кирил Преславски с характерните сака Норфолк

Фигура 8. Четиримата царски наследници облечени в моряшки стил

историята и наследството на България. Те се явяват като съчетание между традиционното и модерното. Не случайно децата в българското царско семейство за някои специални случаи са облечени в национални носии или облекла стилизирани на базата на националния костюм. От фотография направена през 1909 г. се вижда княз Фердинанд, княгиня Елеонора, принцовете Борис Търновски и Кирил Преславски, както и сестрите им принцесите Евдокия и Надежда, всичките облечени в народни носии. На друга фотография, на която са малкият княз Симеон Търновски и сестра му княгиня Мария-Луиза се виждат фино избродираните яки с български мотиви. Естествено всичко това е майсторски ръчно изработено.

По време на детството на Княз Симеон Търновски и сестра му Княгиня Мария - Луиза съвсем естествено настъпват промени в модата на облеклото. В периода от 1933 до 1946 година

детските облекла променят своя силует и количеството на декорациите по тях. Роклите при момичетата стават много по-изчистени и семпли. Талията или е висока при много малките или на мястото си, а при по-големи, дължина стига до коляното. В момчешката мода излизат късите панталони, които стават задължителна визия в цяла Европа. Черните чорапи са изместени от бели такива. Сакото намира трайно място в гардероба на децата. Много фото на българските престолонаследници свидетелстват за това, че тяхното облекло е напълно в крак с модните тенденции. Като престолонаследник Княз Симеон Търновски в съответствие с традициите, които се наблюдават в Европейските монархии и естествено е обличан в копия на парадни военни униформи от различни елитни български войски. В гардероба на царските наследници не липсват и дрехи в моряшки стил, който не е излизал от мода до ден днешен.

Фигура 9. княз Фердинанд, княгиня Елеонора, принцовете Борис и Кирил Преславски, както и сестрите им принцеси Евдокия и Надежда - всичките в народни носии, есента на 1909 г

Фигура 10. Цар Борис III Княз, Царица Йоана, Княз Симеон Търновски и Княгиня Мария 1939г.

Като заключение може да се каже, че децата в българските монархии през разглеждания продължителен период са следвали актуалните световни модни и културни тенденции и влиянието на националния костюм като не са отстъпвали в своя стил по качество на облекло, сравнени със своите връстници от други монархии.

Библиография:

[1] Александрова, М. “Bevilaqua – десениране и декориране на тъкани, творчески процес, видове стилизации, техники за изработка на декоративен текстил”

DOI: 10.53230/tgm.1310-912X.2023.0009.03 (брой №09/2023), Стр. 241/250, ISSN 1310-912X (Print), ISSN 2603-302X (Online) www.bgtextile-publisher.org <https://doi.org/10.53230/tgm.1310-912X.2023.0009>

[2] www.liveinternet.ru/users/2010239

[3] www.les8petites8mains.blogspot.com

[4] О’Хара Д.: Енциклопедия на модата. София, 1995.

[5] Рангелова Р. Детското облекло в България- развитие и проблематика, Благоевград 2024.

Библиография – транскрибирана:

[1] Aleksandrova M., “Bevilaqua – deseniranje I dekorirane na takani, tvorcheski proces, vidove stilizatzii, tehniki za izrobotvane na dekorativen tekstil”, DOI: 10.53230/tgm.1310-912X.2023.0009.03 (брой №09/2023), Стр. 241/250, ISSN 1310-912X (Print), ISSN 2603-302X (Online) www.bgtextile-publisher.org <https://doi.org/10.53230/tgm.1310-912X.2023.0009>

[2] www.liveinternet.ru/users/2010239

[3] www.les8petites8mains.blogspot.com

[4] О’Хара Д.: Енциклопедия на модата. София, 1995.

[5] Rangelova R. Detskoto obleklo v Bulgaria – razvitie I problematika, Blagoevgrad 2024.